

11. DOHNÁNYI

Egy szép napon a Zeneakadémián volt valami elintéznivalóm és a következő kírásan akadt meg a szemem:

„Dohnányi Ernő október 16-án nyitja meg mesteriskoláját. Felvételi vizsgák október 2–3–4–5.”

Mevallom, régi vágyam volt nála tanulni. Elhatároztam, hogy felvételi vizsgát teszek Dohnányinál. Ez bizonyos kockázattal járt, hiszen már tanára voltam egy másik tanintézetnek. Mégis bementem az irodába és az 56. jelentkezési számot kaptam, vagyis én voltam az 56. jelentkező. A felvételi vizsgák nyilván úgy voltak beosztva, hogy Dohnányi Ernő a rengeteg jelentkezőt mind meghallgassa.

A zongoraművész-zeneszerző Dohnányi akkoriban a zenei élet egyik koronázatlan királya volt. Azonban számomra „csupán” a század egyik legcsodálatosabb muzsikusa. Jólehet a nagy zongoraművészeket illetően generációm elkényeztetett, hiszen mi még hallottuk a századforduló úgyszólván minden kiemelkedő művészt, ám Dohnányi Ernő játéka a legnagyobbakétól is teljesen különbözött. Nyugadtan mondhatom: hasonlíthatatlan volt.

Emlékszem egy Beethoven-estjére, amelyen három Beethoven szonátát zongorázott, az utolsó szám a *Recitativo* szonáta volt. Olyan lenyűgöző hatással volt a közönségre, hogy amikor ezt a művet befejezte, hosszú pillanatokig egyetlen tenyér sem verődött össze. Dohnányi bámulva nézett a közönségre, azután felállt és csak akkor tört ki a tapsvihár.

Megvalósult nála az, amit Liszt Ferenc mondott Thománnak: „A művész soha ne úgy álljon a közönség elé, mint vádlott a bírák elé, hanem mint a művészet felszentelt papja, aki hirdeti az igét.” Tóth Aladár is találóan és gyönyörűen fogalmazott, amikor a két nagy mestert, Sauer Emil és Dohnányi Ernőt összehasonlította: „Sauernél a lélek zongorává válik, Dohnányi Ernőnél a zongora lélekké.”

Mint az 56. sorszám birtokosa, jelentkeztem a megadott időpontban Dohnányi Ernő Széher úti villájában. Betessékeltek egy váróteremféldébe, ahol már zongoraszó hallatszott, valamelyik másik jelölt próbálkozott.

Rövidesen kinyílt az ajtó, és megjelent Dohnányi. Kedvesen beinvitált, majd így szólt:

Én már halltam a maga nevét, de még nem hallottam zongorázni.

Ezek után leültetett a nagy Chikeringhez:

– Játsszon, amit akar!

Először eljátszottam Liszt *Weinen-Klagen* variációit. Erre Dohnányi odalépett hozzám, és azt mondta:

– Ez szép volt. Most játsszon valami Schumannt.

Azután sorra következtek Schumann, Chopin, Beethoven, Mozart darabjai, végül eljátszottam Dohnányi egyik szerzeményét is, a C-dúr rapszódia. Mikor mindennek vége volt, kezét rázott velem, és csak annyit mondott, hogy a döntést majd a Zeneművészeti Főiskola titkársága tudatja velem.

Vegyes érzésekkel hagytam el a Dohnányi-villát, fogalmam sem volt, a mester hányadán áll velem.

Elképzelheti a Kedves Olvasó, mit éreztem amikor két nap múltán a főiskola küldönce levelet hozott, amelyben értesítettek arról, hogy a mester felvett hallgatói sorába és kér, hogy minden szerdán három órakor jelenjek meg a Széher úti villájában zongoraórán.

Utólag megtudtam, hogy a rengeteg jelentkező közül én voltam az egyetlen, akit felvett. Ez a nap egyik legboldogabb napja volt életemnek.

Kollégáim voltak még Kilényi Edward és az orosz Goldovsky Boris – akiket Dohnányi Amerikából hozott magával –, majd a következő tanévben csatlakozott hozzánk a rendkívüli tehetségével akkoriban föltűnt Földes Andor is.

Tanítványával személyes kapcsolatot, mondhatnám barátságot tartott fenn a mester. Azt hiszem, Dohnányi hamar megkedvelte. A kora délután elkezdődött órák rendszerint éjfél körül értek véget, és a háziak – akárcsak Thománéknál – a tanítványokat ott tartották vacsorára is. Ebben az időben Dohnányi második feleségével, Galafres Elizával élt, aki nagyon vigyázott arra, nehogy illetéktelenek juthassanak be a mester szentélyébe.

Dohnányi rendkívül szigorú bíráló volt. Ha valami nem tetszett neki, azt valami sajátos gesztussal fejezte ki. Ő is – akárcsak Thomán – mindig mindent előjátszott, nagyon ritkán dicsérte meg a tanítványt, ám ha érdeklődését néhány taktus felkeltette, így szólt: – Mutasd csak még egyszer!

Maximális dicséretnek számított, ha azt mondta: „Ez most tényleg érdekes volt”.

Dohnányi nemcsak nagyszerű művész és muzsikus volt, hanem csodálatos „primavista” olvasó is. E tulajdonságának birtokában vállalkozott olyan nehéz darabok előjátszására is, melyeket nem ismert.

Valamelyik órára elvittem Chopin *Variations brillantes* című művét. Rögtön leült a zongorához, hogy előjátssza a darabot. Ez persze nem sikerülhetett, mert ez a darab annyira téltve van bonyolult technikai problémákkal, hogy a lapról való lejátszás teljesen lehetetlen. Dohnányi mégis hősiessen végigjátszotta a darabot; azután csupán annyi megjegyzést fűzött hozzá:

– Így azért ne játszd –, s visszaadta a kottát.

Persze, neki is megvolt a zongorista-eszménye. Egyik vasárnapi óráján – vendégként – Vladimir Horowitz is megjelent. Dohnányi sokáig játszotta, s a máskor lelkesedéssel takarékoskodó mester ezúttal elragadtatott véleményt mondott (igaz, Horowitz néhány Dohnányi darabot is zongorázott). Végül eljátszották együtt Bhrams B-dúr zongoraversenyét két zongorán, s amikor Horowitz távozott, Dohnányi ezt mondta nekünk: – Látjátok fiaim, zongorázni így kell!

Egy-két év múlva Horowitz valóban világsztár lett.

Dohnányi zsenialitására rávilágít a következő történet.

Egyszer elkísértem őt Szegedre, ahol Beethoven c-moll versenyművét kellett eljátszania. Nos, már a próba alatt kiderült, hogy az öreg és elnyűtt zongora le van hangolva egy teljes félhanggal. A rendezők elkezdtek hangoló után rohángálni, de sikertelenül. Mikor Dohnányi tudomására hozták, hogy nincs zongora-hangoló, legyintett:

– Nem baj, majd eljátszom egy félhanggal feljebb.

Egyébként arra is emlékszem, hogy hangversenyei előtt ritkán tudta, valójában mi is a műsora. A *Rózsavölgyi* hangversenyiroda állította össze a programot, és ő rendszerint csak a művész-szobában értesült arról, hogy mit fog játszani. Ez a körülmény azonban a legkisebb mértékben sem zavarta, különben se egyedül a memóriájára hagyatkozott. Páratlan improvizáló képessége mindig segítette, ha néhány taktusra nem emlékezett. Olyan rendkívüli bonyolította tovább a darabot, hogy inkább a saját emlékezetemben kételkedtem, semmint Dohnányi meggyőző dallamvezetésében.

Egy május végi napon, a Széher úti villa pompás kis kertjében szagolgattuk a virágokat. A Széher villában a zongoraórák után csevegés és anekdotázás következett. Dohnányi igen jóízűen és felszabadultan tudott nevetni. Kitérő humorérzéke volt és sokszor mesélt el apró, vidám történeteket életéből. Éjjel felé járt, túl voltunk a vacsorán, s már az anekdotázáson is, úgy éreztük, illik a vendéglátó mestertől elbúcsúzni. Dohnányi kikísért minket a kapuig, és amikor már elindultunk, utánunk szólt:

– Gyertek csak vissza! Elfelejtettem mondani nektek, hogy holnapután lesz a diploma-hangversenyetek, a Zeneművészeti Főiskolán.

Engem a hír aránylag kevéssé rázott még. Goldovskyt és Kilényit azonban megdöbbenette, hogy a mester csak a legutolsó pillanatban közli a záróvizsgát. Méltatlankodtak hát, de Dohnányi tréfának vette az egész diplomaosztási ceremóniát.

Harmadnap tehát ott szorongtunk a művész-szobában, és vártuk, hogy hárman egy teljes hangversenyműsört adjunk. A műsört Kilényi Edward kezdte – ha jól emlékszem, Bhrams Paganini-variációival –, aztán Goldovskynak kellett következnie, végül nekem, virtuóz Liszt-művekkel.

Az emeleten a tanári kar helyezkedett el. Középen Dohnányi Ernő ült, ám teljesen szabályellenesen mellételepedett Goldovsky Boris, aki a saját szerepléséig innét óhajtotta a hangversenyt hallgatni. Goldovsky nagy kópé volt – Dohnányi már humoráért is nagyon szerette.

Én a művész-szobában vártam soromra. Egyszer csak nyílt a művész-szoba ajtaja és Dohnányi jött be, hangosan hahotázva:

– Hallottad, mit csinált megint a Boris? – kérdezte kacagva.

Kérdően néztem rá, mire elmesélte, hogy amikor hallgatták együtt Kilényi kandidátusi játékát, Goldovsky váratlanul odafordult hozzá:

– Nézze mester, ezek közül a tanár-marhák közül egyik sem tudná ezt a darabot úgy eljátszani, mint Kilényi. Ezek akarnak nekem itt diplomát adni?!

Több se kellett Dohnányinak, rögtön lerohant a művész-szobába, hogy Goldovsky legújabb csínyét velem közölje.

Én is eljátszottam vizsgadarabjaimat és röviddel ezután bevonultunk a tanácsterembe, ahol Hubay Jenő, a Zeneakadémia akkori igazgatója és Dohnányi átadták mindhármunknak az oklevelet.

Ezen diplomakoncertem után történt az a bizonyos epizód, ami nagyrészt meghatározta későbbi életemet. Jelentkezett nálam anyjával egy zongorista kislány, akinek annyira megtetszett a játékom, hogy tanulni akart nálam. A kislányt Iványi Klárának hívták. A tanulásból csakhamar szerelem lett, és amikor rájöttem, hogy senkit még így meg nem szerettem, feleségül kértem. Boldog házasságunk azután évtizedeken át tartott.

Visszatérve Dohnányihoz, a mester sok kollégáját lenézte, bizonyos fokig talán jogosan, hiszen már akkor olyan időket éltünk, hogy a Főiskola tanári karának összetételében egyre inkább a jobboldali politika

szempontjai érvényesültek a szakmai tudás helyett. Már csak azért is meglepő, sőt érthetetlen, hogy Dohnányit háborús bűnösnek nyilvánította a magyar kormány 1945-ben. Én azonban nem az okok botrányos képtelenségéről szóló elmélkedéssel zárom ezt a fejezetet. Hanem inkább azzal a történettel, ami a politikai döntés abszurdumát ugyan föl nem oldotta, de legalább olyan lírai, mint egy Chopin-prelűd.

Az amerikaiak egy osztrák falu parasztházában helyezték el Dohnányit, s miután tudták róla, hogy nagy művész, rendelkezésére bocsátottak egy zongorát. Egy szép napon katonai dzsip fékezett a ház közelében, két tiszt szállt ki belőle, hogy szemleútra induljanak. Meghallván az ablakon kiszűrődő hangokat, egyikük így szólt a társához:

– Így csak egyetlen ember zongorázik a világon: Dohnányi Ernő.

Benyitott a házba, ahol csakugyan ő ült a rozoga zongora előtt. Az ajtónyitásra hátrafordult a mester és felkiáltott:

– Édi, maga Európában van?

Mivelhogy ez a tiszt Kilényi Edward volt, aki a mesteriskola elvégzése után visszatért az Egyesült Államokba, és a háború kitörésekor önként jelentkezett katonai szolgálatra.

Dohnányit hamarosan levették a háborús bűnösök listájáról, de hazájába nem tért vissza többé. Élete végéig Amerikában tanított, egyetemi tanszékét éppen Kilényi Edwardra hagyta.

Dohnányi pótolhatatlan úrt hagyott maga mögött a magyar zenei életben. Művészetéről sajnos csak nagyon kevés dokumentum maradt fenn. Korábbi rádiófelvételei megsemmisültek, kései lemezei pedig csak épp hogy felvillantják nagyszerű művészetét. Sajnos, egyre kevesebben vannak, akik őrzik hasonlíthatatlan művészetének emlékét.